

LATIJN
LEREN LEZEN
DEEL II

RENF VAN ROYEN

LATIJN LEREN LEZEN

DEEL II

René van Royen

Latijn Leren Lezen

tweede deel

INHOUD

Les 13	Een nieuwe familie deel I	1
Les 14	Een nieuwe familie deel II	16
Les 15	De trappen van vergelijking	32
Les 16	Aankleding	53
Les 17	De wereld van het werkwoord deel I als zelfstandig naamwoord	73
Les 18	De wereld van het werkwoord deel II als bijvoeglijk naamwoord 1: het tegenwoordig deelwoord	92
Les 19	De wereld van het werkwoord deel II als bijvoeglijk naamwoord 2: het voltooid deelwoord	118
Les 20	De wereld van het werkwoord deel II als bijvoeglijk naamwoord 3: het deelwoord van de toekomst	152
Les 21	De wereld van het werkwoord deel II als bijvoeglijk naamwoord 4: het gerundivum	177
Les 22	De wereld van het werkwoord deel III als werkwoord	199
Les 23	Nog eens 'voco', maar dan passief	245
Les 24	Een werkwoord helemaal, 'deleo II'	280

de zelfstandige naamwoorden van de derde declinatie

In deze les maak je kennis met een nieuw type zelfstandige naamwoorden. Dat zijn de zelfstandige naamwoorden van de derde declinatie of declinatie III. Ze zijn nieuw, omdat ze er anders uitzien dan je gewend bent, maar wat ze doen, is niet nieuw. Want ook deze zelfstandige naamwoorden vervullen in de zin de functie van onderwerp, naamwoordelijk deel, bezitter/verteller, meewerkend voorwerp, lijdend voorwerp of staan in de ablativus. In dat opzicht is er dus geen verschil met de zelfstandige naamwoorden van declinatie I en declinatie II.

Wat anders is, is het uiterlijk. Want de zelfstandige naamwoorden van declinatie III zien er in de onderwerp-vorm bijna allemaal heel verschillend uit. Terwijl de woorden van declinatie I in de onderwerp-vorm allemaal eindigen op een - 'a', verschillen de woorden van declinatie III juist heel erg van elkaar. Een woord als 'Caesar' van de bekende Julius Caesar, eindigt in de onderwerp-vorm op '-ar', terwijl een andere bekende Romein, 'Cicero' in de onderwerp-vorm op een '-o' eindigt. Maar er zijn ook namen die eindigen op '-x', zoals 'Asterix'. En eerlijk gezegd kan een zelfstandig naamwoord van declinatie III in de onderwerpsvorm eindigen op elke letter van het alfabet.

Om toch met deze woorden te kunnen werken moet je van elk woord uit deze nieuwe familie drie dingen weten: (1) de onderwerp-vorm enkelvoud, (2) de genitivus-vorm enkelvoud en (3) het woordgeslacht. Dat zijn drie afzonderlijke stukjes informatie die je gewoon allemaal moet zien te onthouden. En ik zal je uitleggen waarom. Daarbij neem ik als voorbeeld de beroemdste naam uit de Romeinse geschiedenis 'Caesar'.

Als je het woordenboek openslaat, zie je daar staan **‘Caesar**, Caesaris M, Caesar. Hiervan is het eerste woord **‘Caesar’** de onderwerpsvorm of nominativus enkelvoud. Die vorm heb je nodig als Caesar het onderwerp van de zin is en de persoonsvorm regeert. Dus in een zin als ‘Caesar vidit Romam’, ‘Caesar zag Rome’. Maar dezelfde nominativus enkelvoud heb je ook nodig als Caesar het naamwoordelijk deel van de zin is. Je kunt daarvoor denken aan een zinnetje als ‘dux Romanorum est Caesar’, ‘de aanvoerder van de Romeinen is Caesar’.

De tweede vorm uit het woordenboek is ‘Caesaris’. Dit is de genitivus enkelvoud van Caesar en betekent letterlijk ‘van Caesar’. Deze vorm heb je nodig om de stam te vinden van het zelfstandige naamwoord ‘Caesar’. Die stam maak je door de laatste twee letters ‘-is’ te schrappen. Je houdt dan ‘Caesar-’ over en daar zit de betekenis ‘Caesar’ in opgesloten. Achter deze stam komen de uitgangen die je vertellen wat de functie van het woord ‘Caesar’ in de zin is. En dat zijn uitgangen die nieuw voor je zijn.

De ‘M’ heb je nodig om te weten dat ‘Caesar’ een mannelijk woord is. Het is natuurlijk normaal dat de naam van een man een mannelijk woord is, maar toch moet je het onthouden. Want bij de zelfstandige naamwoorden van declinatie III kun je aan de uitgang van de onderwerp-vorm onmogelijk zien of het woord vrouwelijk, mannelijk of onzijdig is. De uitgang ‘-ar’ om maar iets te noemen, kom je behalve bij het mannelijke Caesar ook tegen bij ‘calcar’ dat ‘spoor’ betekent, onzijdig is en niet mannelijk.

Je hebt dus drie ingrediënten nodig om met de zelfstandige naamwoorden van declinatie III te kunnen werken:

- 1: de onderwerp-vorm enkelvoud
- 2: de genitivus-vorm enkelvoud
- 3: het woordgeslacht

Hoe je daarmee werkt, zal ik je met praktische voorbeelden laten zien. Daarvoor gebruik ik een vrouwelijk, een mannelijk en een onzijdig zelfstandig naamwoord.

Mijn voorbeeld voor een vrouwelijk zelfstandig naamwoord van declinatie III is **‘lex**, legis F, wet’. Hiervan heb je de vorm ‘lex’ nodig als het het onderwerp van de zin of het naamwoordelijk deel is. De vorm ‘legis’, ‘van de wet’ gebruik je om de stam te vinden. Die maak je door de laatste letters ‘-is’ te schrappen waardoor je ‘leg-’ als stam overhoudt. Daar zit de betekenis ‘wet’ in opgesloten. Daarachter komen uitgangen die vertellen wat de functie van het woord ‘wet’ in de zin is.

lex, legis F   stam: leg-   wet

Het voorbeeld voor een mannelijk zelfstandig naamwoord van declinatie III is **‘consul**, consulis M, consul’. Hiervan heb je de vorm ‘consul’ nodig als het het onderwerp van de zin of het naamwoordelijk deel is. De vorm ‘consulis’, ‘van de consul’ gebruik je om de stam te vinden. Die maak je door de laatste letters ‘-is’ te schrappen waardoor je ‘consul-’ als stam overhoudt. Achter deze stam komen de uitgangen voor de naamvallen die je de functie van het woord in de zin uitleggen. ‘Consul’ is de naam voor één van de twee gekozen presidenten of consuls die Rome leidden. Het woord ‘consul’ zie je in de woordenlijsten zo terug:

consul, consulis M   stam: consul-   consul

Als voorbeeld van een onzijdig zelfstandig naamwoord van declinatie III gebruik ik **‘flumen**, fluminis N, rivier’. Hiervan heb je de vorm ‘flumen’ nodig als het het onderwerp van de zin of het naamwoordelijk deel is. De vorm ‘fluminis’, ‘van de rivier’ gebruik je om de stam te vinden. Die maak je door de laatste letters ‘-is’ te schrappen waardoor je ‘flumin-’ als stam overhoudt. Daarachter komen de uitgangen voor de functies die het woord in de zin kan hebben. In de woordenlijsten zie je het zo terug:

flumen, fluminis N   stam: flumin-   rivier

Als je van een woord de stam weet, kun je verder. Want net als bij de zelfstandige naamwoorden die je al kent, komt daar de uitgang achter die vertelt welke functie een zelfstandig naamwoord in de zin heeft. Deze uitgangen zijn voor declinatie III anders dan voor declinatie I of II. In het voorbeeld dat nu komt, zie je de woorden 'lex, legis F', 'consul, consulis M' en 'flumen, fluminis N' terugkomen. Op de plaats van het onderwerp enkelvoud staat de aparte vorm voor de nominativus. Dan volgen de andere functies, zoals je die kent, waarbij de uitgang elke keer vet gedrukt is en de stam normaal.

voorbeeldschema zelfstandige naamwoorden declinatie III

	EV		EV		EV	FUNCTIE
F1	lex	M1	consul	N1	flumen	nominativus
F2	legis	M2	consulis	N2	fluminis	genitivus
F3	legi	M3	consuli	N3	flumini	dativus
F4	legem	M4	consulem	N4	flumen	accusativus
F5	lege	M5	consule	N5	flumine	ablativus
	MV		MV		MV	
F6	leges	M6	consules	N6	flumina	nominativus
F7	legum	M7	consulorum	N7	fluminum	genitivus
F8	legibus	M8	consulibus	N8	fluminibus	dativus
F9	leges	M9	consules	N9	flumina	accusativus
F10	legibus	M10	consulibus	N10	fluminibus	ablativus

Zoals je hierboven ziet, kun je over de nominativus eigenlijk niets zeggen. Elk woord heeft daarvoor gewoon zijn eigen uitgang. Maar vanaf de genitivus zie je echte uitgangen die achter de stam komen en vertellen welke functie het woord in de zin heeft. Zo komt er voor de genitivus enkelvoud - 'van de wet' F2, 'van de consul' M2 en 'van de rivier' N2 - de uitgang '-is' achter de stam.

Voor de dativus enkelvoud - 'aan de wet' F3, 'aan de consul' M3 en 'aan de rivier' N - zie je achter de stam de letter '-i' verschijnen. Voor de accusativus enkelvoud zie je verschillen. Als het

woord voor wet en het woord voor consul lijdend voorwerp zijn, komt er bij hen '-em' achter de stam. Maar bij het woord voor rivier dat onzijdig is, is de accusativus gelijk aan de nominativus. Helemaal volgens de algemene regel waar geen uitzonderingen op bestaan en waardoor een onzijdig zelfstandig naamwoord in de vorm N1 en de vorm N4 altijd hetzelfde is.

In de ablativus enkelvoud gaan lex, consul en flumen, wel weer gelijk op. Want achter de stam zie je bij alle drie de uitgang '-e'. 'Door' of 'met de wet' is dus 'lege' (F5), 'door de consul' is 'a consule' (M5) en 'met de consul' 'cum consule' (M5). En 'met de rivier' en 'door de rivier' is 'flumine' (N5). In het schema dat nu komt, zie je de uitgangen voor het enkelvoud met de Nederlandse vertaling.

	EV		EV		EV
F1	lex	M1	consul	N1	flumen
	de wet...		de consul ...		de rivier ...
F2	legis	M2	consulis	N2	fluminis
	van de wet		van de consul		van de rivier
F3	legi	M3	consuli	N3	flumini
	aan de wet		aan de consul		aan de rivier
F4	legem	M4	consulem	N4	flumen
	... de wet		... de consul		... de rivier
F5	lege	M5	consule	N5	flumine
	door/met de wet		door/met de consul		door/met de rivier

De uitgangen voor het meervoud zijn anders. Wanneer het onderwerp meervoud is en het zelfstandige naamwoord vrouwelijk, dan komt er achter de stam '-es' te staan. Van het voorbeeld 'lex, legis F, wet' is de stam 'leg-' waar de uitgang '-es' achter komt. Dat levert de vorm 'leges' (F6) op die 'wetten onderwerp' betekent.

Wanneer het onderwerp meervoud is en het zelfstandige naamwoord mannelijk, dan komt er achter de stam ook '-es' te staan. Van het voorbeeld 'consul, consulis M, consul' is de stam 'consul-' waar de uitgang '-es' achter komt. Dat levert de vorm

‘consules’ (M6) op die ‘consuls onderwerp’ betekent.

Bij onzijdige woorden is het anders. Voor alle onzijdige zelfstandige naamwoorden in het Latijn geldt dat ze als onderwerp of als lijdend voorwerp meervoud de uitgang ‘-a’ krijgen. Je kent het van ‘bellum, belli N, oorlog’. Daar komt achter de stam ‘bell-’ de uitgang ‘-a’. Dat levert ‘bella’ op dat ‘oorlogen onderwerp’ en ‘oorlogen lijdend voorwerp’ betekent. Dezelfde ‘-a’ komt bij het Latijnse woord voor ‘rivier’ achter de stam ‘flumin-’ waardoor je ‘flumina’ (N6) krijgt. Dit betekent ‘rivieren onderwerp’.

In de genitivus meervoud is de uitgang voor iedereen gelijk. Want ‘van de wetten’ is ‘legum’ (F7), ‘van de consuls’ is ‘consulum’ (M7) en ‘van de rivieren’ ‘fluminum’ (N7). Bij alle drie komt er dus ‘-um’ achter de stam.

Ook voor de dativus meervoud is de uitgang voor allemaal gelijk. Want ‘aan de wetten’ is ‘legibus’ (F8), ‘aan de consuls’ ‘consulibus’ (M8), en ‘aan de rivieren’ ‘fluminibus’ (N8). Achter de stam ‘leg-’, ‘consul-’ en ‘flumin-’ zie je de uitgang ‘-ibus’.

Voor de accusativus meervoud is er wel weer verschil. Wanneer het zelfstandige naamwoord vrouwelijk is en lijdend voorwerp komt er achter de stam ‘-es’ te staan. Je ziet het bij ‘lex, legis F, wet’ waar de accusativus meervoud ‘leges’ is met de uitgang ‘-es’ achter de stam. Wanneer het zelfstandige naamwoord mannelijk is en meervoud komt er achter de stam ook ‘-es’ te staan. Je ziet het aan de vorm ‘consules’ waar de uitgang ‘-es’ (M9) achter de stam ‘consul-’ komt te staan en ‘consuls lijdend voorwerp’ betekent.

Bij onzijdige woorden is het anders. Voor alle onzijdige zelfstandige naamwoorden in het Latijn geldt dat ze ook als lijdend voorwerp meervoud de uitgang ‘-a’ krijgen. Van het voorbeeld ‘flumen, fluminis N, rivier’ is de stam ‘flumin-’ waar de uitgang ‘-a’ achter komt. Dat levert de vorm ‘flumina’ (N9) op die ‘rivieren lijdend voorwerp’ betekent.

In de ablativus meervoud krijgen ‘lex’, ‘consul’ en ‘flumen’ weer dezelfde uitgang. Die uitgang is ‘-ibus’ en komt achter de stam ‘leg-’, ‘consul-’ en ‘flumin-’.

	MV		MV		MV
F6	leges	M6	consules	N6	flumina
	de wetten ...		de consuls ...		de rivieren ...
F7	legum	M7	consulum	N7	fluminum
	van de wetten		van de consuls		van de rivieren
F8	legibus	M8	consulibus	N8	fluminibus
	aan de wetten		aan de consuls		aan de rivieren
F9	leges	M9	consules	N9	flumina
	... de wetten		... de consuls		... de rivieren
F10	legibus	M10	consulibus	N10	fluminibus
	door/met de wetten		door/met de consuls		door/met de rivieren

OEFENING 1

Zet de woorden in de vorm die bij de code hoort. Voorbeeld: Wet (F4) - legem.

1. Consul (M2).
2. Rivier (N3).
3. Wet (F5).
4. Consul (M4).
5. Rivier (N2).
6. Wet (F1).
7. Rivier (N5).

OEFENING 2

Noem de code of codes die bij de volgende woorden horen en vertaal ze. Voorbeeld: Consuli - aan de consul (M3).

1. Legis.
2. Consul.
3. Flumen.
4. Cum consule.
5. Legi.
6. Flumine.

OEFENING 3

Zet de woorden in de vorm die bij de code hoort. Voorbeeld: Consul (M6)- consules.

1. Lex (F7).
2. Flumen (N8).
3. Consul (M10).
4. Lex (F6).
5. Consul (M7).
6. Flumen (N9).
7. Lex (F9).

OEFENING 4

Noem de code of codes die bij de volgende woorden horen en vertaal ze. Voorbeeld: A consulibus - door de consuls M10.

1. Leges. 2. Flumina. 3. Consules. 4. Legibus. 5. Fluminum. 6. Fluminibus.

werken met declinatie III

Om met een zelfstandig naamwoord van declinatie III te kunnen werken, moet je dus drie dingen weten. Om te beginnen moet je het woordgeslacht kennen. Omdat je aan het woord zelf niet kunt zien of het vrouwelijk (F), mannelijk (M) of onzijdig (N) is, moet je dat gewoon onthouden. Je leert dus uit je hoofd dat Caesar mannelijk is, dat lex vrouwelijk is en flumen onzijdig. Dat gaat in de praktijk het snelste en het handigste.

Als tweede moet je van elk woord de onderwerp-vorm onthouden. Alle zelfstandige naamwoorden van declinatie III hebben een eigen en dikwijls unieke onderwerp-vorm die je apart moet weten. Je hebt deze vorm nodig wanneer het woord het onderwerp is van de zin, zoals in 'Caesar videt casam', 'Caesar ziet het huis'. Maar deze vorm is ook nodig wanneer 'Caesar' het naamwoordelijk deel is, zoals in de zin 'Julius est Caesar', 'Julius is Caesar'.

In de derde plaats moet je van elke woord de genitivus enkelvoud weten. Want daarvan maak je de stam. Alle zelfstandige naamwoorden van declinatie III hebben een genitivus enkelvoud die eindigt op de letters '-is'. En bij alle zelfstandige naamwoorden van de derde declinatie maak je de stam door deze laatste letters '-is' te schrappen. Aan deze stam zit de betekenis van het woord vast. En achter de stam komen de uitgangen voor de functie van het woord in de zin.

Zoals je ziet, kun je dus blijven werken met de codes die je kent. Als een mannelijk woord als 'consul' meewerkend voorwerp meervoud is, komt er 'consulibus' te staan, maar de code is nog steeds M8. Wanneer een vrouwelijk woord als 'lex' lijdend

voorwerp enkelvoud is, verandert het in 'legem' waar de code F4 bij hoort. En 'van de rivieren' vertaal je met 'fluminum' waar de code N7 bij hoort. De zelfstandige naamwoorden van declinatie III kennen dus dezelfde functies, alleen gebruiken ze voor die functies andere uitgangen.

In de woordenlijst die nu komt, zie je alle drie elementen terug. Voorop staat de onderwerp-vorm, dan komt de genitivus en dan de letter voor het geslacht. Als extra service geef ik ook nog de stam.

OEFENING 5

Zet de woorden in de vorm die bij de code hoort. Voorbeeld: Caesar (M3) - Caesari.

1. Uxor (F6). 2. Miles (M2). 3. Agmen (N7). 4. Leo (M8). 5. Civitas (F10). 6. Pater (M4).

uxor, uxoris F	stam: uxor-	vrouw, echtgenote
miles, militis M	stam: milit-	soldaat
agmen, agminis N	stam: agmin-	colonne
consul, consulis M	stam: consul-	consul
flumen, fluminis N	stam: flumin-	rivier
leo, leonis M	stam: leon-	leeuw
pater, patris M	stam: patr-	vader
civitas, civitatis F	stam: civitat-	staat

OEFENING 6

Noem de code of codes die bij de volgende woorden horen en vertaal ze. Voorbeeld: Agminum (N7) - van de colonnes.

1. Cum hominibus. 2. Virtutem. 3. Nomini. 4. Difficultatibus. 5. Mulieres. 6. Ciceronem.

homo, hominis M	stam: homin-	mens, man
Caesar, Caesaris M	stam: Caesar-	Caesar

virtus, virtutis F	stam: virtut-	dapperheid
nomen, nominis N	stam: nomin-	naam
difficultas, difficultatis F	stam: difficultat-	moeilijkheid
mulier, mulieris F	stam: mulier-	vrouw
Cicero, Ciceronis M	stam: Ciceron-	Cicero
mater, matris F	stam: matr-	moeder

OEFENING 7

Vertaal in het Latijn.

1. De soldaten gaan (eunt) met de consul naar de rivier. 2. Caesar geeft (dat) zijn soldaten namen. 3. Cicero kent (novit) de dapperheid van de moeders. 4. Mensen zijn (sunt) geen leeuwen. 5. Cicero kent (novit) de vader en de moeder van Caesar.

OEFENING 8

Vertaal in het Nederlands.

1. Agmen militum ad Caesarem it (gaat). 2. Pater militum est (is) Caesar. 3. Hominum difficultates mater videt (ziet). 4. Leoni nomen Cicero dat (geeft). 5. A militibus virtute Caesar defenditur (wordt verdedigd).

tweestromenland

Het Latijn kent dus twee soorten zelfstandige naamwoorden. De ene groep bestaat uit woorden die hun naamvallen vormen op de manier van 'toga', 'servus' en 'bellum'. Dit zijn de woorden van declinatie I en II, kortweg declinatie I-II. Daarnaast heb je de derde declinatie of declinatie III waar de meeste zelfstandige naamwoorden hun naamvallen vormen op de manier van 'lex', 'consul' en 'flumen'. Tot welke groep een woord behoort, vind je terug in het woordenboek. Daar staat van elk woord de genitivus.

De twee soorten zelfstandige naamwoorden komen in Latijnse zinnen gewoon naast elkaar voor. En ze hinderen elkaar niet, net zoals wij 'de-woorden' en 'het-woorden' ook gewoon door elkaar heen gebruiken zonder dat we er bij nadenken. Verge-

lijk het maar met een snelweg waar auto's naast elkaar rijden, maar ieder in zijn eigen baan. In de ene baan rijdt een woord van het 'toga, servus, bellum'-type met de uitgang die in deze groep thuis-hoort, terwijl in de baan ernaast een woord van de derde declinatie met zijn eigen uitgang rijdt. En dat het ene woord er zo uitziet en het andere zus, heeft geen invloed op de baan ernaast. Want alleen de functie telt.

Ik kan dit het beste laten zien door een klein verhaaltje te vertellen over een Romeins jongetje. Hij is het neefje van Julius Caesar die 's middags op bezoek zal komen. Maar het wachten valt de jongen lang.

'Mam, is Julius Caesar er al?'

'Nee mijn jongen, ik heb Julius Caesar nog niet gezien'.

'Maar heb je Julius Caesar wel een berichtje gestuurd?'

'Ja schat, hier is het antwoord van Julius Caesar. Hij komt echt'.

'Ja, want ik wil zo graag met Julius Caesar gaan wandelen'.

'Julius Caesar, iam adest, mater?'

'Nondum fili mi vidi Julium Caesarem'.

'Tandem misisti libellum Julio Caesari?'

'Misi deliciae meae, ecce responsum Julii Caesaris. Certe veniet'.

'Mihi multo placeret ambulare cum Julio Caesare'.

Hier zie je hoe 'Julius' en 'Caesar' op hun eigen manier steeds hetzelfde doen. In de eerste zin zijn ze allebei onderwerp, maar elk op hun eigen manier, 'Julius' volgens declinatie II en 'Caesar' volgens III, maar allebei zijn ze M1. In zin twee zijn 'Julius' en 'Caesar' lijdend voorwerp en dus allebei M4. Alleen ziet de M4 vorm van 'Julius' eruit als 'Julium' volgens de regels van declinatie II en is het 'Caesarem' volgens de regels van III. En zo gaat het ook bij

de andere functies. De functie en de code is steeds dezelfde, maar de uitgangen zijn anders, afhankelijk van de declinatie waar het woord in thuishoort.

	declinatie	declinatie		
	II	III	Functie	Latijnse naam
M1	Julius	Caesar	onderwerp	nominativus
M2	Julii	Caesaris	bezitter	genitivus
M3	Julio	Caesari	meewerkend voorwerp	dativus
M4	Julium	Caesarem	lijdend voorwerp	accusativus
M5	Julio	Caesare	door/met	ablativus

OEFENING 9

Vertaal in het Latijn.

1. Een soldaat van Caesar draagt (portat) geen toga. 2. De colonne van soldaten gaat (it) naar het fort van de consul. 3. Het Colosseum van Rome wordt gevuld (completur) met leeuwen uit Africa. 4. De dapperheid van de vijanden geeft (dat) moeilijkheden aan de soldaten van de consuls. 5. De tempel van Mars is (est) het huis van de god.

OEFENING 10

Vertaal in het Nederlands.

1. Leones in circo Romae dilaniant (verscheuren) homines et feminas. 2. Virtute militum Julii Caesaris terrae Gallorum subiunguntur (worden onderworpen). 3. Altitudo fluminum agmini militum difficultatem dat (geeft) 4. Per silvas et flumina inimici ad castellum Romanorum eunt (gaan). 5. Milites leones, non homines sunt (zijn).

castellum, castelli N	stam: castell-	fort
Colosseum, Colossei N	stam: Colosse-	het Colosseum
Africa, Africae F	stam: Afric-	Africa (een provincie)
inimicus, inimici M	stam: inimic-	vijand

Mars, Martis M	stam: Mart-	Mars (god van de oorlog)
altitudo, altitudinis F	stam: altitudin-	hoogte, diepte
Gallus, Galli M	stam: Gall-	Galliër
scutum, scuti N	stam: scut-	schild
Romanus, Romani M	stam: Roman-	Romein
imperator, imperatoris M	stam: imperator-	bevelhebber, keizer
mercator, mercatoris M	stam: mercator-	handelaar
Graecus, Graeci M	stam: Graec-	Griek
mater, matris F	stam: matr-	moeder
Gallicus adj.	stam: Gallic-	Gallisch
Graecus adj.	stam: Graec-	Grieks
Romanus adj.	stam: Roman-	Romeins

declinatie I, II en III

Wanneer je met een Latijns zelfstandig naamwoord werkt, moet je dus weten bij welke groep het hoort. Zo'n groep heet 'declinatie' en de woorden van zo'n declinatie hebben voor dezelfde functie dezelfde uitgang. De eerste declinatie bestaat uit meestal vrouwelijke woorden die in de onderwerpvorm enkelvoud op de letter '-a' eindigen. Door deze slotletter te schrappen krijg je van deze woorden de stam. In het voorbeeld van 'toga' is dat 'tog-' waar de betekenis 'toga' in opgesloten zit. Achter de stam komen de uitgangen die je vertellen welke functie het woord 'toga' in de zin vervult. Deze uitgangen zijn voor alle woorden van declinatie I gelijk en volgen allemaal het voorbeeld van 'toga'.

De tweede declinatie bestaat uit vooral mannelijke en onzijdige woorden. De mannelijke zelfstandige naamwoorden van declinatie II eindigen in de onderwerpvorm enkelvoud op '-us'. Om de stam te vinden, moet je deze uitgang '-us' weghalen. Dat levert in het geval van het mannelijke woord 'amicus' de vorm 'amic-' op waar de betekenis 'vriend' in opgesloten zit. Achter de stam komen de uitgangen die je vertellen welke functie het woord 'vriend' in de zin vervult. Deze uitgangen zijn voor alle mannelijke zelfstandige naamwoorden van declinatie II gelijk. Want ze volgen

allemaal het voorbeeld van ‘amicus’.

De onzijdige zelfstandige naamwoorden van declinatie II eindigen in de onderwerpvorm enkelvoud op ‘-um’. Dat levert in het geval van het onzijdige woord ‘bellum’ de vorm ‘bell-’ op waar de betekenis ‘oorlog’ in opgesloten zit. Achter de stam komen de uitgangen die je vertellen welke functie het woord ‘oorlog’ in de zin vervult. Deze uitgangen zijn voor alle onzijdige zelfstandige naamwoorden van declinatie II gelijk. Want ze volgen allemaal het voorbeeld van ‘bellum’.

De zelfstandige naamwoorden van declinatie III zijn ook vrouwelijk, mannelijk of onzijdig. Maar aan het uiterlijk van het woord kun je dat niet aflezen. Dat moet je onthouden.

De stam van de zelfstandige naamwoorden van declinatie III maak je in alle gevallen door de letters ‘-is’ van de genitivus te schrappen. Voor het vrouwelijke ‘lex, legis F, wet’ houd je dan ‘leg-’ over, voor het mannelijke ‘consul, consulis M, consul’ ‘consul-’ en de stam van het onzijdige ‘flumen, fluminis N, rivier’ is op die manier ‘flumin-’. In de stam zit de betekenis van het woord opgesloten. De functie van het woord in de zin is zichtbaar aan de uitgang achter deze stam.

In de woordenboeken kom je de termen eerste, tweede en derde declinatie niet tegen. Daar gaat het zo. Voorop staat dik gedrukt de onderwerpvorm, dus bijvoorbeeld ‘**toga**’. Daarachter staat in kleine letters de uitgang van de genitivus die ‘ae’ is. Je ziet dus staan ‘**toga**, ae F, toga’. En voor ‘consul’ zie je ‘**consul**, is, M, consul’. Aan de letters ‘ae’ bij ‘toga’ zie je dat het om een woord uit declinatie I gaat en bij ‘consul’ zie je aan de letters ‘is’ dat het om declinatie III gaat.

toga, ae F, toga; aan de toevoeging ~ae, zie je dat je te maken hebt met een woord van declinatie I.

amicus, i M, vriend; aan de toevoeging ~i, zie je dat je te maken hebt met een woord van declinatie II.

bellum, i N, oorlog; aan de toevoeging ~ i zie je dat je te maken hebt met een woord van declinatie II.

lex, legis F, wet; aan de vorm ‘legis’ zie je dat je te maken hebt met een woord van declinatie III

consul, is M, consul; aan de toevoeging ~ is zie je dat je te maken hebt met een woord van declinatie III.

flumen, inis N, rivier; aan de toevoeging ~ is zie je dat je te maken hebt met een woord van declinatie III.

In de woordenboeken kom je ook de term bijvoeglijk naamwoord van declinatie I-II niet tegen. In plaats daarvan staat het bijvoeglijk naamwoord in de M1 vorm dik gedrukt voorop met de afkorting *adj.* van ‘adjectivum’, ‘bijvoeglijk naamwoord’ erbij. Achter het dikgedrukte woordje staan de letters a, en um om aan te geven dat het bijvoeglijk naamwoord in kwestie het voorbeeld van ‘bonus’ volgt. Je ziet dus ‘**bonus**, a, um adj., goed’ en dat betekent dat ‘bonus’ een bijvoeglijk naamwoord van declinatie I-II is.

In de woordenlijsten hier geef ik van elk zelfstandig naamwoord de volledige onderwerpvorm en de volledige genitivus met de toevoeging voor het woordgeslacht en de stam en natuurlijk ook de betekenis. De bijvoeglijke naamwoorden staan altijd in de M1 vorm en krijgen de toevoeging ‘adj.’ met daarachter de stam en de betekenis. Als een bijvoeglijk naamwoord eindigt op de letters ‘-us’ is het altijd een bijvoeglijk naamwoord van declinatie I-II.

			declinatie
Gallia, Galliae F	stam: Galli-	Gallië	I
Gallus, Galli M	stam: Gall-	Galliër	II
scutum, scuti N	stam: scut-	schild	II
mater, matris F	stam: matr-	moeder	III
pater, patris M	stam: patr-	vader	III
iter, itineris N	stam: itiner-	tocht	III
Gallicus adj.	stam: Gallic-	Gallisch	I-II

de bijvoeglijke naamwoorden van declinatie III

Wat bijvoeglijke naamwoorden doen, weet je. Ze horen bij een zelfstandig naamwoord en daar vertellen ze iets bij. Welk bijvoeglijk naamwoord bij welk zelfstandig naamwoord hoort, zie je in onze taal aan de plaats. Want het bijvoeglijk naamwoord staat in het Nederlands altijd pal voor het zelfstandig naamwoord. En op die manier begrijpen wij dat in het zinnetje ‘de leuke poes krabt de domme hond’ ‘leuk’ als bijvoeglijk naamwoord bij het zelfstandige naamwoord ‘poes’ hoort. En dat ‘dom’ bij ‘hond’ hoort en niet andersom.

Latijnse bijvoeglijke naamwoorden doen hetzelfde werk. Ze horen bij een zelfstandig naamwoord en vertellen daar iets bij. Maar welk bijvoeglijk naamwoord bij welk zelfstandig naamwoord hoort, zie je in het Latijn niet aan de plaats in de zin maar aan de uitgang. Want een Latijns bijvoeglijk naamwoord krijgt een uitgang die zoals het heet congrueert met het zelfstandig naamwoord waar bij het hoort en waar het iets bij vertelt. En congrueren wil zeggen dat het bijvoeglijk naamwoord een uitgang krijgt die overeenstemt met het geslacht, het getal en de naamval van het zelfstandige naamwoord.

In het Latijn ‘volgt’ het bijvoeglijk naamwoord het zelfstandige naamwoord dus. En dat gaat zo. Elk zelfstandig naamwoord in een Latijnse zin heeft drie eigenschappen:

- 1: het is vrouwelijk, mannelijk of onzijdig; dat is het geslacht.
- 2: het staat in het enkelvoud of in het meervoud; dat is het getal.
- 3: het heeft een functie in de zin; dat is de naamval.

Dank zij deze eigenschappen is elk Latijns zelfstandig naamwoord in een code te ‘vangen’. Als ik zeg dat ‘legi’, ‘aan de wet’ de code F3 heeft, betekent dit dat het gaat om een vrouwelijk

zelfstandig naamwoord in de dativus enkelvoud. En als ik zeg: ‘flumine, door de rivier heeft de code N5’, wil dat zeggen dat het gaat om een onzijdig zelfstandig naamwoord dat in de ablativus enkelvoud staat en de functie ‘door’ of ‘met’ heeft.

Deze code van het zelfstandige naamwoord wordt in het Latijn als het ware ‘gelezen’ door het bijvoeglijke naamwoord. Een bijvoeglijk naamwoord dat bij ‘legi’, ‘aan de wet’ wil horen, stelt eerst vast dat ‘legi’ de code F3 heeft en dus een vrouwelijk zelfstandig naamwoord is in het enkelvoud met de functie dativus. Om duidelijk te maken dat het echt bij ‘legi’ (F3) hoort, kiest het bijvoeglijk naamwoord zijn eigen uitgang F3. Op die manier wordt, ook als het bijvoeglijk naamwoord ver weg staat, duidelijk dat het bij ‘legi’ hoort. Want de code F3 van het bijvoeglijk naamwoord hoort bij de code F3 van het zelfstandige naamwoord.

Welke uitgangen het bijvoeglijk naamwoord van declinatie I-II gebruikt, weet je. Die volgen allemaal het voorbeeld van ‘bonus’. Maar er bestaan ook bijvoeglijke naamwoorden van declinatie III die andere uitgangen hebben om te congrueren. En over deze bijvoeglijke naamwoorden gaat het hier.

bijvoeglijke naamwoorden van declinatie III

Als voorbeeld voor een bijvoeglijk naamwoord van declinatie III neem ik het Latijnse woord voor ‘dapper’ of ‘sterk’. Dat is ‘fortis’ en staat in het woordenboek als ‘**fortis** adj., dapper, sterk’. Dat het hier om een bijvoeglijk naamwoord van declinatie III gaat, zie je aan twee dingen. Dat is allereerst de toevoeging adj. of *adj.* die de afkorting is van ‘adiectivum’ en uitlegt dat je met een bijvoeglijk naamwoord te maken hebt. En het is de uitgang ‘-is’ die uitsluitend en alleen voorkomt bij bijvoeglijke naamwoorden van de derde declinatie.

Om te kunnen congrueren, krijgt ook ‘fortis’ uitgangen. En deze uitgangen staan ook weer achter de stam. Wanneer je met dit bijvoeglijke naamwoord van declinatie III gaat werken, moet je dus eerst de stam weten voor je verder kunt. Deze stam

maak je door de laatste twee letters van de woordenboekvorm te schrappen. In het woordenboek staat ‘fortis’ en door daar ‘-is’ van af te halen hou je de stam ‘fort-’ over. En daar zit de betekenis ‘dapper’ of ‘sterk’ aan vast. Achter de stam komen de uitgangen die ‘fortis’ gebruikt om te congrueren.

En dat zijn eigen, aparte uitgangen die lijken op de uitgangen van de zelfstandige naamwoorden van declinatie III maar niet helemaal hetzelfde zijn. In het schema zijn deze uitgangen vet gedrukt.

	EV		EV		EV
F1	fortis	M1	fortis	N1	forte
F2	fortis	M2	fortis	N2	fortis
F3	forti	M3	forti	N3	forti
F4	fortem	M4	fortem	N4	forte
F5	forti	M5	forti	N5	forti
	MV		MV		MV
F6	fortes	M6	fortes	N6	fortia
F7	fortium	M7	fortium	N7	fortium
F8	fortibus	M8	fortibus	N8	fortibus
F9	fortes	M9	fortes	N9	fortia
F10	fortibus	M10	fortibus	N10	fortibus

OEFENING 11

Zet het zelfstandige naamwoord in de vorm die hoort bij de code en voeg de congruerende vorm van ‘fortis adj., dapper, sterk’ daaraan toe. Voorbeeld: puella (F4); puellam fortem.

1. Lex (F3).
2. Amicus (M9).
3. Flumen (N7).
4. Aqua (F2).
5. Caesar (M5).

OEFENING 12

In deze oefening ga je werken met andere bijvoeglijke naamwoorden van declinatie III. Voorbeeld: mulier (F8) nobilis; mulieribus

nobilibus.

1. Inimicus (M3) militaris.
2. Oratio (F4) brevis.
3. Vacca (F9) omnis.
4. Miles (M4) hostilis.
5. Rosa (F4) difficilis.

fortis adj.	stam: fort-	dapper
omnis adj.	stam: omn-	elke, alle
difficilis adj.	stam: difficil-	moeilijk
militaris adj.	stam: militar-	militair
incolumis adj.	stam: incolum-	ongedeerd
communis adj.	stam: commun-	gemeenschappelijk
brevis adj.	stam: brev-	kort
hostilis adj.	stam: hostil-	vijandig
crudelis adj.	stam: crudel-	wreed
oratio, orationis F	stam: oration-	redevoering, rede

plaats en congruentie

Bij het vertalen van het Latijn naar het Nederlands gaat het erom dat je het bijvoeglijke naamwoord vóór het zelfstandige naamwoord waar het bij hoort, zet. Om te weten wat in het Latijn bij wat hoort, kijk je naar de congruentie. En die congruentie zet je om in een plaats.

OEFENING 13

Voorbeeld: omnes fortis consulis filias commune necavit (doodde) bellum. Hier horen ‘omnes’ bij ‘filias’ (F9), ‘fortis’ bij ‘consulis’ (M2) en ‘commune’ bij ‘bellum’ (N1). En dat vertaal je met ‘de gemeenschappelijke oorlog doodde alle dochters van de dappere consul’.

1. Hostilem Caesar amicum vidit (zag).
2. Galli militaribus appropinquant (naderen) equis omnes.
3. Brevem per viam eunt (gaan) omnium communes Romanorum inimici.
4. Matres puellarum fortium omnes timent (vrezen) crudeles in Colosseo leones.

OEFENING 14

Vertaal in het Latijn en kies zelf waar je het adjectief zet.

1. Een sterke rivier van wrede wetten verschrikt (terret) alle mensen. 2. De sterke moeders van de wrede dochters maken (faciunt) korte tochten. 3. De zware colonnes van de vijandige Galliërs geven (dant) de edele Romeinen moeilijkheden. 4. De ongedeerde staten geven (dant) gemakkelijke complimenten aan de edele consul. 5. De edele vader en de ongedeerde moeder van Cicero zien (vident) de moeilijke wegen.

laus, laudis F	stam: laud-	compliment
Cicero, Ciceronis M	stam: Ciceron-	Cicero
flumen, fluminis N	stam: flumin-	rivier
consul, consulis M	stam: consul-	consul
lex, legis F	stam: leg-	wet
miles, militis M	stam: milit-	soldaat
iter, itineris N	stam: itiner-	tocht, route
uxor, uxoris F	stam: uxor-	vrouw, echtgenote
mater, matris F	stam: matr-	moeder
pater, patris M	stam: patr-	vader
leo, leonis M	stam: leon-	leeuw
civitas, civitatis F	stam: civitat-	staat
agmen, agminis N	stam: agmin-	colonne
iter, itineris N	stam: itiner-	tocht
facilis adj.	stam: facil-	gemakkelijk
difficilis adj.	stam: difficil-	moeilijk
difficultas, difficultatis F	stam: difficultat-	moeilijkheid
omnis adj.	stam: omn-	heel, al, elk
nobilis adj.	stam: nobil-	aanzienlijk, edel
gravis adj.	stam: grav-	zwaar
militaris adj.	stam: militar-	militair
hostilis adj.	stam: hostil-	vijandig
incolumis adj.	stam: incolum-	ongedeerd
communis adj.	stam: commun-	gemeenschappelijk

brevis adj.	stam: brev-	kort
Caesar, Caesaris M	stam: Caesar	Caesar

alle families samen

Wanneer je gaat tellen, weet je dat je met vier families te maken hebt. Het Latijn heeft zelfstandige naamwoorden van declinatie I en II die samen één familie vormen. Maar ook de zelfstandige naamwoorden van declinatie III zijn een club. Voor de bijvoeglijke naamwoorden zijn er ook weer twee families. De ene is van declinatie I-II die het voorbeeld van 'bonus' volgen terwijl de andere familie het voorbeeld van 'fortis' declinatie III volgen.

Voor de betekenis maakt het geen verschil uit welke familie een woord komt. Want elk type bijvoeglijk naamwoord kan congrueren met elk type zelfstandig naamwoord. Maar altijd volgens de regels van de eigen familie. Een bijvoeglijk naamwoord van het bonus-type kan congrueren met een zelfstandig naamwoord van declinatie III, maar gebruikt daar altijd zijn eigen uitgangen voor. En een bijvoeglijk naamwoord van declinatie III kan congrueren met een zelfstandig naamwoord van declinatie I of II. Maar ook dan volgt dit bijvoeglijke naamwoord het voorbeeld van 'fortis'.

Een bekende versregel van Horatius, misschien wel de beroemdste Romeinse dichter, laat dat heel mooi zien. Deze versregel is:

'ars longa, vita brevis'

'de kunst is lang, het leven kort'

Het vers begint met 'ars'. Dat betekent 'kunst' en is een vrouwelijk zelfstandig naamwoord van declinatie III met de functie 'onderwerp-enkelvoud'. In codetaal F1. Daar congrueert het bijvoeglijk naamwoord 'longus', 'lang' mee, een bijvoeglijk naamwoord van declinatie I-II. Dit bijvoeglijke naamwoord krijgt als het met een F1 woord congrueert, de letter '-a' achter de stam, zoals je weet.

De stam is 'long-' en 'longa' is dus een bijvoeglijk naamwoord met de functie F1. Op die manier horen 'ars' en 'longa' bij elkaar terwijl ze uiterlijk helemaal niet op elkaar lijken.

ars, artis F	stam: art-	kunst
longus adj.	stam: long-	lang

Het vers gaat verder met 'vita'. Dit woord betekent 'leven' en is een vrouwelijk zelfstandig naamwoord van declinatie I met de functie onderwerp-enkelvoud. In codetaal F1. Daar congrueert het bijvoeglijk naamwoord 'brevis', 'kort' mee en dat is een bijvoeglijk naamwoord van declinatie III. Dit bijvoeglijke naamwoord krijgt als het met een F1 woord congrueert, de letters '-is' achter de stam die, zoals je weet, 'brev-' is. Op die manier horen 'vita' en 'brevis' bij elkaar terwijl ze uiterlijk helemaal niet op elkaar lijken.

vita, vitae F	stam: vit-	leven
brevis adj.	stam: brev-	kort

werken met twee keer twee families

Omdat het om twee families zelfstandige naamwoorden en twee families bijvoeglijke naamwoorden gaat, zijn er in totaal vier combinaties mogelijk. En daar ga je nu mee werken.

Combinatie 1

Het zelfstandige naamwoord is er een van declinatie I of II en het bijvoeglijk naamwoord is van declinatie I-II. In deze combinatie is de uitgang van het bijvoeglijk naamwoord altijd precies gelijk aan die van het zelfstandig naamwoord waar het mee congrueert.

OEFENING 15

Vertaal in het Latijn. Voorbeeld: 'de goede vrouw ziet de slechte oorlog', 'bona femina videt bellum malum'.

1. De goede Romein ziet (videt) de grote huizen. 2. Door de grote oorlog wordt de mooie villa verwoest (wordt verwoest is 'delatur'). 3. Romeinse meisjes zijn (sunt) mooi en goed. 4. Claudia loopt (currit) naar de brede deur van de grote villa. 5. De mooie godin geeft (dat) het grote Rome veel overwinningen.

Romanus, Romani M	stam: Roman-	Romein
bonus adj.	stam: bon-	goed
magnus adj.	stam: magn-	groot
casa, casae F	stam: cas-	huis
bellum, belli N	stam: bell-	oorlog
decorus adj.	stam: decor-	mooi
villa, villae F	stam: vill-	villa
Romanus adj.	stam: Roman-	Romeins
latus adj.	stam: lat-	breed
ianua, ianuae F	stam: ianu-	deur
dea, deae F	stam: de-	godin
multus adj.	stam: mult-	veel
victoria, victoriae F	stam: victori-	overwinning

Combinatie 2

Het zelfstandige naamwoord hoort bij declinatie I of II en het bijvoeglijk naamwoord is van declinatie III en volgt het voorbeeld van 'fortis'.

OEFENING 16

Vertaal in het Nederlands. Voorbeeld: 'nobilis amicus videt Gallos hostiles', 'de edele vriend ziet de vijandige Galliërs'.

1. Victoriae nobiles fortis terrae omnibus Romanis praedam dant (geven). 2. Oppida omnia Galliae hostilis Julius cum fortibus Romanis cepit (nam in). 3. Per silvas graves in Gallia hostili omnes Graeci eunt (gaan). 4. Forum commune facile forum est (is). 5. Coronis gravibus ornant (versieren) puellae incolumes equum nobilem.

nobilis adj.	stam: nobil-	edel, aanzienlijk
fortis adj.	stam: fort-	sterk, dapper
terra, terrae F	stam: terr-	land
praeda, praedae F	stam: praed-	buit
omnis adj.	stam: omn-	heel, elk, alle
oppidum, oppidi N	stam: oppid-	stad
Gallia, Galliae F	stam: Galli-	Gallië
hostilis adj.	stam: hostil-	vijandig
silva, silvae F	stam: silv-	bos
gravis adj.	stam: grav-	zwaar
Gaecus, Graeci M	stam: Graec-	Griek
forum, fori N	stam: for-	markt
communis adj.	stam: commun-	gemeenschappelijk
facilis adj.	stam: facil-	gemakkelijk
corona, coronae F	stam: coron-	krans, kroon
incolumis adj.	stam: incolum-	ongedeerd
equus, equi M	stam: equ-	paard

Combinatie 3

Het zelfstandige naamwoord is er een van declinatie III en het bijvoeglijk naamwoord van declinatie I-II.

OEFENING 17

Vertaal in het Nederlands. Voorbeeld: 'legem bonam amat consul Romanus', 'de Romeinse consul houdt van een goede wet'.

1. Consulem Romanum Cicero bonus videt (ziet). 2. Uxorum bonarum agmen longum ad Caesarem it (gaat). 3. Milites Romani boni milites sunt (zijn). 4. Matres bonae difficultates magnas consuli non dant (geven). 5. Virtute magna bonorum hominum servata est (is gered) civitas Romana.

consul, consulis M	stam: consul-	consul
Romanus adj.	stam: Roman-	Romeins

Cicero, Ciceronis M	stam: Ciceron-	Cicero
uxor, uxoris F	stam: uxor-	echtgenote, vrouw
agmen, agminis N	stam: agmin-	colonne
Caesar, Caesaris M	stam: Caesar-	Caesar
miles, militis M	stam: milit-	soldaat
mater, matris F	stam: matr-	moeder
difficultas, difficultatis F	stam: difficultat-	moeilijkheid
virtus, virtutis F	stam: virtut-	dapperheid
homo, hominis M	stam: homin-	man, mens
civitas, civitatis F	stam: civitat-	staat

Combinatie 4

Het zelfstandige naamwoord is er een van declinatie III en het bijvoeglijk naamwoord ook.

OEFENING 18

Vertaal in het Latijn. Voorbeeld: 'de dappere soldaat redt de edele vrouw', 'miles fortis servat nobilem uxorem'.

1. De moeilijke tocht van de dappere soldaten gaat (it) naar de edele rivier. 2. Door de edele dapperheid van de echtgenotes worden alle leeuwen gedood (worden gedood is 'necantur'). 3. Zware misdaden geven (dant) alle mensen moeilijkheden. 4. Militaire vaders zijn (sunt) dappere soldaten. 5. De ongedeerde vrouwen haten (oderunt) de vijandige soldaten.

difficilis adj.	stam: difficil-	moeilijk
iter, itineris N	stam: itiner-	tocht
fortis adj.	stam: fort-	dapper
miles, militis M	stam: milit-	soldaat
nobilis adj.	stam: nobil-	edel
flumen, fluminis N	stam: flumin-	rivier
virtus, virtutis F	stam: virtut-	dapperheid

uxor, uxoris F	stam: uxor-	vrouw, echtgenote
omnis adj.	stam: omn-	heel, elk alle
leo, leonis M	stam: leon-	leeuw
gravis adj.	stam: grav-	zwaar
scelus, sceleris N	stam: sceler-	misdaad
homo, hominis M	stam: homin-	mens, man
difficultas, difficultatis F	stam: difficultat	moeilijkheid
militaris adj.	stam: militar-	militair
pater, patris M	stam: patr-	vader
incolumis adj.	stam: incolum-	ongedeerd
mulier, mulieris F	stam: mulier-	vrouw
hostilis adj.	stam: hostil-	vijandig

alle combinaties samen

OEFENING 19

Vertaal in het Latijn.

1. Het grote fort van de Romeinse soldaten heeft (habet) een sterke wal. 2. Door de grote liefde van haar Romeinse moeder wordt Claudia gered (wordt gered is 'servatur'). 3. Het sterke Lyon is (est) het aanzienlijke hart van de Gallische streek. 4. De Spaanse koningin geeft (dat) veel hulp aan de dappere Germanen bij de donkere rivier. 5. De mooie leeuwen gaan (eunt) naar de grote staat van de Romeinen in Italië.

castellum, castelli N	stam: castell-	fort
amor, amoris M	stam: amor-	liefde
vallum, valli N	stam: vall-	wal
cor, cordis N	stam: cord-	hart
factum, facti N	stam: fact-	daad
regio, regionis F	stam: region-	streek

auxilium, auxilii N	stam: auxili-	hulp
Lugdunum, Lugduni N	stam: Lugdun-	Lyon
Hispanicus adj.	stam: Hispanic-	Spaans
Germanus, Germani M	stam: German-	Germaan
civitas, civitatis F	stam: civitat-	staat
Italia, Italiae F	stam: Itali-	Italië
Gallicus adj.	stam: Gallic-	Gallisch

fortis als bijwoord

Ook een bijvoeglijk naamwoord van het 'fortis-type' kun je in een bijwoord veranderen. Het congrueert dan niet en hoort bij een woord dat geen zelfstandig naamwoord is. Van het voorbeeld 'fortis', 'dapper' of 'sterk' maak je eerst de stam 'fort-' waar de betekenis aan vastzit. En daarachter zet je de uitgang '-iter'. Nu is dapper een bijwoord geworden en kan bij een werkwoord of een ander woord dat geen zelfstandig naamwoord is, horen.

bij het werkwoord:

'miles fortiter pugnat'.
'de soldaat vecht dapper'.

bij een bijvoeglijk naamwoord:

'videt Caesar fortiter factum castellum'.
'Caesar ziet het dapper gemaakte fort'.

bij een bijwoord:

'miles fortiter ante stat'.
'de soldaat staat dapper vooraan'.

OEFENING 20

Vertaal in het Nederlands.

1. Nobiliter pugnat (strijdt) miles Romanus cum inimicis. 2. Galli hostiliter appropinquant (naderen) ad castellum Romanum. 3.

Omnes Romani oderunt (haten) non fortiter factas casas. 4. Feminae non amant (houden van) graviter factum vinum. 5. Adveniunt (aankomen) incolumiter puellae post iter grave per silvas hostiles.

bijvoeglijk		bijwoord	
fortis adj.	stam: fort-	fortiter	dapper, sterk
nobilis adj.	stam: nobil-	nobiliter	aanzienlijk, edelmoedig
gravis adj.	stam: grav-	graviter	zwaar
hostilis adj.	stam: hostil-	hostiliter	vijandig, vijandelijk
nobilis adj.	stam: nobil-	nobiliter	edel
incolumis adj.	stam: incolum-	incolumiter	ongedeerd
hostilis adj.	stam: hostil-	hostiliter	vijandig
Gallus, Galli M	stam: Gall-		Galliër
miles, militis M	stam: milit-		soldaat
factus adj.	stam: fact-		gemaakt
vinum, vini N	stam: vin-		wijn
iter, itineris N	stam: itiner-		tocht
silva, silvae F	stam: silv-		bos

het woordenboek

Zoals je weet, heeft het woordenboek het nooit over declinaties. Alleen aan de toevoegingen kun je zien bij welke declinatie een zelfstandig naamwoord of een bijvoeglijk naamwoord hoort. Die toevoegingen zien er afhankelijk van het woordenboek dat je gebruikt, zo uit:

zelfstandige naamwoorden

nominativus	genitivus	of genitivus	hoort bij declinatie
toga F	, ae	~ae	I
amicus M	, i	~i	II
bellum N	, i	~i	II

lex F	legis	legis	III
consul M	, lis	~lis	III
flumen N	, inis	~inis	III

de bijvoeglijke naamwoorden

M1 vorm	F1 uitgang	N1 uitgang	hoort bij declinatie
bonus	a	um	I-II
fortis	is	e	III

klavertje vier

Op de volgende twee bladzijden staan de schema's die je voor de congruentie nodig hebt in vier vierkantjes op één pagina. Boven staan de zelfstandige naamwoorden met links declinatie I en II en rechts declinatie III. Daaronder staan de bijvoeglijke naamwoorden met links declinatie I-II en rechts III.